

CİLT 3

G Ü Z 1416/1995

SAYI 3

İSLÂMÎ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

inkılâb

Kur'ân'ı Öne Çıkarmak*

Abdülaziz Bayındır**

Problemler Kur'ân ve Sünnete Göre Çözülür

Allah'ın ipine hep birlikte sımsıkı sarılın; birbirinizden ayrılmayın. (Âl-i İmrân, 3: 103)

Elif, Lâm, Mim. Şu yüce Kitap ki, onda asla şüphe yoktur. O, sakınanlar için yol göstericidir. (Bakara, 2: 1-2)

Elim, Lâm, Ra. Bunlar gerçeği açıklayan Kitabın âyetleridir. Biz onu, anlayasınız diye, Arapça bir Kur'ân olarak indirdik. (Yusuf, 12 :1-2)

Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamberine boyun eğin, Kur'ân'ı dinleyip dururken yüz çevirmeyin, dinlemedikleri halde 'dinledik' diyenler gibi olmayın. (Enfal 8: 20-21)

Bunlar Kur'ân üzerinde akıl yormazlar mı? Yoksa kalpler üzerinde kilitler mi vardır? (Muhammed, 47: 24)

And olsun ki, Kur'ân'ı, düşünmek için kâdâylaştırdık; ama hani düşünen? (Kamer, 54: 17, 22, 32.ve 40)

Müslümanlar Kur'ân-ı Kerîm üzerinde akıl yormayı ve ona sıkı sıkıya sarılmayı asırlarca unutmüşlardır. Kur'ân, yalnızca sevap kazanmak için okunan, vaz ve nasihat maksadıyla belli bir âyeti açıklanan bir kitap hâline getirilmiştir.

* Doç. Dr. Abdülaziz Bayındır'ın bu makalesi 24-26 Eylül 1995 tarihleri arasında İstanbul Akgün Hotel'de İstanbul İlim ve Kültür Vakfı'nın düzenlediği "20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman" konulu sempozyuma tebliğ olarak sunulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm, üzerinde akıl yorma gereği unutulunca ulaşılamaz, erişilemez bir kutsal sayılmış ve bizim onu anlayamayacağımız şekilde bir kanaat doğmuştur. Bu kanaate tutunanlar eskilerin herşeyi hallettiğini, bize düşenin onları anlamak olduğunu ısrarla savunagelmışlerdir.

Bediüzzaman, *Kur'ân'ın hakimiyet-i mutlakası* başlıklı yazısında bu acıyı şöyle dile getirir:

Ümmet-i İslâmiyenin ahkâm-ı diniyede gösterdiği tesseyyüp ve ihmâlin bence en mühim sebebi şudur:

Erkân ve ahkâm-ı zaruriye —ki yüzde doksandır— bizzat Kur'ân'ın ve Kur'ân'ın tefsiri mahiyetinde olan sünnetin malıdır. İctihadî olan mesail-i hilâfiye ise, yüzde on nisbetindedir. Kıymetçe mesail-i hilâfiye ile erkân ve ahkâm-ı zaruriye arasında azîm bir tefavüt vardır. Mesele-i içtihadîye altın ise, öteki birer elmas sütündür. Acaba doksan elmas sütünü on altının himayesine vermek, mezc edip tâbi kılmak caiz midir?

Cumhûru, burhandan ziyade, me'hazdeki kudsiyet imtisale sevk eder. Müçtehidînin kitapları vesile gibi, cam gibi Kur'ân'ı göstermeli; yoksa vekil, gölge olmamalı.¹

Kur'ân ve Hz. Muhammed (s.a.v.)

Allah Teâlâ bütün dikkatleri Kur'ân'a ve Hz. Muhammed sallallahu aleyhi veselleme çekmektedir.

Ey insanlar! Rabbinizden size bir bürhan (Hz. Muhammed) geldi, size apaçık bir nur (Kur'ân) indirdik. (Nisa, 4: 174)

Allah'a inanan ve ona sarılanlar var ya Allah onları bir rahmet ve iyilik içine sokacak ve Kendine götüren doğru yola koyacaktır. (Nisa, 4: 175)

İlim adamlarının Yeri

Yetkili ilim adamlarının dindeki yeri şu âyetlerden çıkarılmıştır:

Ey inananlar! Allah'a boyun eğin, elçisine boyun eğin, sizden olan yetkililere de. Bir konu üzerinde çekişince, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız onu hemen Allah'a ve Resulüne götürün. Bu hem daha hayırlıdır, hem de sonu daha iyi olur. (Nisa, 4: 59)

Kur'ân ve sünnette açıkça belirtilen hükümlerde Müslümanlar çekişmezler. Meselâ domuzun, leşin, ribânın ve başkasının hakkını yemenin haram olduğuna

(1) Bediüzzaman Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyatı*, c. 2, İstanbul, 1995, s. 2046

hiçbir Müslüman karşı çıkamaz. Çekişme Kur'ân ve sünnette açıkça belirtilmemiş konularda olur. Bunların halinin Allah'a ve Peygambere bırakılması demek âyet ve hadislere dayanılarak o konularda ictihad yapılması demektir. İctihadı yetkili hale gelmiş, buyruk sahibi (*ülû'l-emr*) âlimler yapacaktır.

Konu ile ilgili ikinci âyet şudur:

Senden önce gönderdiğimiz peygamberler, kendilerine vahyettiğimiz er kişilerden başkası değildi. Eğer bunu bilmiyorsanız ehl-i zikre sorunuz. Onları mucizelerle, kitaplarla göndermiştik. Sana da Zikri (Kur'ân'ı) indirdik ki, kendilerine gönderilenin ne olduğunu insanlara açıklayasın. Belki düşünürler. (Nahl, 16: 43, 44)

Âyetteki ehl-i zikrin, öncelikle ellerinde İlâhî kitap bulunan Yahudi ve Hıristiyanlar olduğu anlaşılmaktadır. Ama buradaki ehl-i zikir, bilgisini tazeleyen, Kur'ân ehli âlimler olarak da yorumlanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) “Âlimler, peygamberlerin varisleridir” buyurmuştur.² Bu sebeple âlimler, Hz. Peygamber'e yüklenen Kur'ân ile hükmetme görevini yapmalıdırlar.

Allah'ın indirdiği Kitap ile aralarında hükmet. Sakın onların heveslerine uyma. Onlardan kaçın ki Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından seni saptırmassınlar. Eğer yüz çevirirlerse bilersin ki, Allah bir takım günahlarına karşılık başlarına bir kötülük gelmesini istiyordur. Zaten insanlardan çoğu gerçekten yoldan çıkmıştır.

Yoksa Cahiliye devri hükmünü arıyorlar? İyi bilen bir millet için kimin hükmü Allah'ın hükmünden güzel olabilir? (Mâide, 5: 49, 50)

Hz. Peygamber sallallahu aleyhi veselleme mirasçı olacak âlimlerin kökü kesilirse insanları Kur'ân ve sünnete kim yönlendirir. Kur'ân'ı anlamaya çağıran açık âyetlere rağmen onun ulaşamaz, erişilemez bir kutsal sayılmasının ve bizi onu anlayamayacağımız şeklindeki delilsiz ve dayanıksız düşüncelerin hesabı nasıl verilebilir?

Kimse bundan yüz sene evvelki teknoloji ile kumaş dokumayı, inşaat veya ulaşımı aklından bile geçirmiyor ama bunların 1300 sene evvelki içtihadlara göre düzenlenmesini savunanlar çıkabiliyor.

Bedüzzaman'ın konu ile ilgili görüşleri manidardır:

Mantıkça mukarrerdir ki, zihin, melzumdan tebeî (tabii) olarak lâzıma intikal eder ve lâzımın lâzımına tabîi olarak etmez. Etse de, ikinci bir teveccüh ve kasitle eder. Bu ise gayr-i tabiidir. Meselâ, hükmün me'hazı olan şeriat kitapları melzum gibidir.

(2) Buhari, İlim, s. 10; *Ebû Davûd*, İlim, s. 1; *İbn-i Mâce*, Mukaddime, s. 17; *Ahmed b. Hanbel*, c. 5, s. 196.

Delili olan Kur'ân ise, lâzımdır. Muharrik-i vicdan olan kudsiyet, lâzımın lâzımıdır. Cumhuriyetin nazarı kitaplara temerküz ettiğinden, yalnız hayal meyal lâzımı tahattur eder. Lâzımın lâzımını nadiren tasavvur eder. Bu cihetle, vicdan lâkaytlığa alışır, cumudet peyda eder.³

Kur'ân ve Sünnete uymak, ancak hak mezheplerden birine uymakla mümkün sayıldığı için mezhep uleması olağanüstü ve kutsal kişiler olarak algılanmıştır. Bediüzzaman konuyu şöyle dile getiriyor:

Eğer zaruriyat-ı diniyede doğrudan doğruya Kur'ân gösterilseydi, zihin tabii olarak müşevvik-i imtisal ve mükız-ı vicdan ve lâzım-ı zâtî olan kudsiyete intikal ederdi. Ve bu suretle kalbe meleke-i hassasiyet gelerek, imanın ihtaratına karşı asamm [sağır] kalmazdı.

Demek, şeriat kitapları, birer şeffaf cam mahiyetinde olmak lâzım gelirken, müruru zamanla, mukallitlerin hatası yüzünden paslanıp hica [bilmece] olmuşlardır. Evet bu kitaplar, Kur'ân'a tefsir olmak lâzımken, başlı başına tasnifat hükmüne geçmişlerdir.⁴

Kur'ân Olmazsa İnsanlar Niye Müslüman Olsunlar ki?

“Ehl-i Kitap'tan ve müşriklerden olan kâfirler, kendilerine apaçık bir kanıt gelinceye dek dinlerinden ayrılacak değillerdir.”

“O (kanıt) Allah'ın elçisidir ki, tertemiz sayfalar okur.”

“Onlarda dosdoğru hükümler bulunur.” (Beyyine, 98: 1-3)

Asıl Sorumluluk Kur'ân'ı Dinledikten Sonra Başlar

“Böylece Biz Kur'ân'ı Arapça bir hüküm ve hikmet olarak indirdik. Sana ilim geldikten sonra onların heveslerine uyarsan, and olsun ki, Allah katında sana bir dost ve seni koruyan çıkmaz.” (Ra'd, 13: 37)

“Bu Kur'ân, onunla uyarılınsınlar ve tek bir Tanrı bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsın diye insanlara tebliğ edilmiştir.” (İbrahim, 14: 52)

Kur'ân Yeniden Öne Çıkarılmalı

İnsanları genellikle kendi ustalığımızla İslâm'a çağırırız. Ama Hz. Peygam-

(3) *Risale-i Nur Külliyyatı*, c. 2, s. 2046.

(4) *a.g.e.*

ber sallallahu aleyhi vesellem onlara hep Kur'ân okurdu. Çünkü Allah Teâlâ böyle emretmektedir:

Bu Kur'ân, insanlara bir açıklama, sâkınanlara yol gösterme ve bir öğüttür. (Âl-i İmrân, 3: 138)

Bu Kur'ân, onunla uyarılınsınlar, tek bir Tanrı bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsın diye insanlara tebliğ edilmiştir. (İbrahim, 14: 52)

Rablerinin huzuruna toplatılacaklarından korkanları Kur'ân ile uyar. O'ndan başka bir dost ve aracıları yoktur. Belki sakınırlar. (En'am, 6: 51)

Gerçekten biz Kur'ân'ı senin dilinle kolaylaştırdık ki, Allah'a karşı gelmekten sakınanları müjdeleyesin ve inatçı milleti uyarasın.

Kendilerinden önce nice nesilleri yok ettik, şimdi onlardan birini hissediyor veya bir kımıldama işitiyor musun? (Meryem, 19: 97-98)

Siz aşırı giden kimselersiniz diye size göz yumup Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim? (Zuhruf, 43: 5)

Kur'ân'dan Uzak Kalmanın Cezası Ağırdır

Biz Allah Teâlâ'nın huzurunda Kur'ân'a göre sorumlu olacağız. Ama Müslümanlar nice zaman, Allah'a karşı, bazı kimselerin ictihad ve kanaatlerine göre sorumlu olacakları düşüncesini paylaşır olmuşlardır. Bu da önder bilinen kişinin hata etmeyeceği anlayışını doğurmuştur. Halbuki, hata etmeyen yalnız Allah Teâlâ'dır. Hz. Peygamberin dahi hata yaptığını, bunların Allah Teâlâ tarafından düzeltildiğini biliyoruz.

Şeytan ve aveneleri bundan yararlanarak kendi saptırmalarını önder kişilerin görüşü gibi takdim edebilmektedir. Allah Teâlâ Kur'ân'dan başka hiçbir kitabı koruma altına almadığından buna engel olmamız mümkün değildir. Hz. Peygamber sallallahu aleyhi vesellem hakkında çok sayıda hadis uydurulmasına engel olunamamış ki İslâm büyükleri ile ilgili uydurmalara engel olunabilirdi.

Ayrıca bir kimse ne kadar bilgili ve faziletli olursa olsun hata edebilir. Öyleyse yapılacak tek şey, Kur'ân'a göre sorumlu olacağımız düşüncesini zihinlere tekrar kazımak ve hayatımızı Kur'ân'a göre, baştan aşağı gözden geçirmektir. Yoksa ahirette şöyle bir durumla karşılaşabiliriz:

O gün yanlış davranışlara batmış kişi iki elini ısıtır da der ki; "Ah keşke ben de o Peygamberle birlikte bir yol tutmuş olsaydım.

Ah!.. Yazık oldu bana, keşke falancayı dost edinseydim.

Gerçekten de beni Kur'ân'dan saptırmış. Hem de o bana kadar gelmişken. İşte şey-

tan insanı böyle yüzüstü bırakır.”

Peygamber diyecektir ki, “Ya Rabbi, doğrusu benim kavmim bu Kur’ân’ı kendilerinden uzak tuttular.” (Furkân, 25: 27-30)

Şefaât etmesini beklediğimiz bir sırada Hz. Peygamber, bizi Allah'a böyle şikâyet ederse halimiz ne olur?

Zaten âlimlerimiz bizden Kitap ve Sünnete uymamızı istemişlerdir. Ma'n bin İsa el-Kazzaz demiştir ki, İmam Malik'in şöyle dediğini işittim, “Ben sadece bir insanım, hata yaptığım da olur doğruyu bulduğum da. Görüşüm üzerinde düşünün, Kitap ve Sünnete uygun olanını alın, Kitap ve Sünnete uygun olmayanını da bırakın.”⁵ Ebu Hanife ve diğer âlimlerimizden de bu gibi sözler rivayet edilmiştir.

Mezhepçilik Kur’ân'dan Uzaklaşmanın Cezasıdır

“Benim doğru yolum budur, bu yolu tutun. Sakın başka yolları tutmayın, onlar sizi Allah'ın yolundan ayırır. Onun size tavsiyesi işte budur, belki sakınırsınız.” (En’am, 6: 153)

“Rabbinizden size indirilen Kitaba uyun, O'ndan başka dostlara uymayın. Ne az söz dinliyorsunuz?” (A’raf ,7: 3)

Dinî kitaplar Kur’ân'ın tefsiri olma yerine ona perde hâline getirilince müctehidlerin görüş ayrılıkları onlara uyanları birbirine düşürmüştür. Ümmetin ihtilafı rahmet olmaktan çıkmış, sıkıntı kaynağı olmuştur.

Bediüzzaman'ın konu ile ilgili görüşleri şöyledir:

Eğer cemaat-i İslâmiye'nin hacat-ı zaruriye-i diniyesi bizzat Kur’ân'a müteveccih olsaydı, o Kitab-ı Mübin, milyonlarca kitaplara taksim olunan rağbetten daha şedit bir rağbete, ihtiyaç neticesi olan bir teveccühe mazhar olur ve bu suretle nüfus üzerinde bütün mânâsıyla hakim ve nazif olurdu. Yalnız tilavetiyle taberrük olunan bir mübarek derecesinde kalmazdı.

Bununla beraber, zaruriyat-ı diniyeyi, mesail-i cüz'iyeye-i fer'iyeye-i hilafiyeyeyle mezc edip, ona tabî gibi kılmakta büyük bir hatar vardır. Zira Musavvibenin⁶ muhalifi olan Tahtiecilerden biri der ki: “Mezhebim haktır; hata ihtimali var. Başka mezhep hatadır; sevaba ihtimali var.”

Halbuki cumhur-u avam, mezhepte imtizaç etmiş olan zaruriyatı, nazariyat-ı içtiha-

(5) İbnu'l Kayyim, *I'lâmu'l-Muvakkîn*, Beyrut, 1407/1987, c. 1, s. 75.

(6) “Dört mezhep de haktır. Furuatta hak taaddüd eder” diyenlere ilm-i usul ıstılahınca Musavvibe denir.

diyeden vazıhan temyiz etmediğinden, sehven veya vehmen Tahtieyi filcümle teşmil edebilir. Bu ise, hatar-ı azımdır. Bence, Tahtieci, hubb-u nefisten neş'et eden inhisar zihniyeti ile malüldür. Ve Kur'ân'ın camiiyetinden ve umum tabakat-ı beşere şümül-ü hitabından gafletle mes'uldür.

Hem Tahtiecilik fikri, su-i zan ve tarafgirlik hissini menbaı olduğundan, İslâm'da lâzım olan tesanüd-ü ervah, tevhid-i kulüb, tehabbüb ve teavüne büyük rahneler açmıştır. Halbuki hüsn-ü zanla, muhabbet ve vahdetle memuruz.⁷

Bunlar Müslümanların düşman karşısında tek vücut olmaları devrini kapatmış, birbirlerini yoketme gayretlerine devamlılık kazandırmıştır.

"Allah kendi yolunda saf bağlayıp, sanki tek bir vücutmuş gibi vuruşanları sever." (Saf, 61: 4)

Ne Yapmalı?

Yapılacak şey basit bir metod değişikliğidir. Herhangi bir konunun hükmünü araştırırken, fıkhıta belirtildiği gibi önce Kur'ân'a, sonra sünnete, sonra icmaa başvurmalı, bunlardan sonra müctehidler görüşlerini okumalıdır. Halka dinlerini anlatırken de bu sıra gözetilmelidir. Meselâ orucu bozan şeyler okunmak isteniyorsa önce ilgili âyeti kavramalı, sonra hadislere ve icmaa bakmalıdır. Müctehidler görüşlerini bunların ışığında okumak gerekir. İşte bu davranış bizi Kur'ân ve sünnete bağlayacak ve kötü niyetlilerin kitaplarımıza sokmuş olabileceği hurafeleri ortaya çıkaracaktır.

Bediüzzaman'ın konu ile ilgili teklifi şöyledir:

Hacat-ı diniyede cumhurun enzarını doğrudan doğruya, cazibe-i i'caz ile revnekdar ve kudsiyetle hâledar ve daima iman vasıtasıyla vicdanı ihtizaza getiren hitab-ı Ezelinin timsali bulunan Kur'ân'a çevirmek üç tarikledir:

1. Ya müellifinin bihakkın lâıyk oldukları derin bir hürmeti, emniyeti tenkitle kırıp o hicabı izale etmektir. Bu ise tehlikelidir, insafsızlıktır, zulümdür.
2. Yahut, terici bir terbiye-i mahsusayla kütüb-ü şeriatı şeffaf birer tefsir suretine çevirip, içinde Kur'ân'ı göstermektir: Selef-i Müctehidinin kitapları gibi, *Muvatta*, *Fıkh-ı Ekber* gibi. Meselâ, bir adam İbni Hacer'e nazar ettiği vakit, Kur'ân'ı anlamak ve Kur'ân'ın ne dediğini öğrenmek maksadıyla nazar etmeli. Yoksa İbni Hacer'in ne dediğini anlamak maksadıyla değil. Bu ikinci tarih de zamana muhtaçtır.
3. Yahut cumhurun nazarını, ehl-i tarikatın yaptığı gibi, o hicabın fevkine çıkararak,

(7) *Risale-i Nur Külliyyatı*, c. 2, s. 2047

üstünde Kur'ân'ı gösterip, Kur'ân'ın hâlis malını yalnız ondan istemek ve bilvasıta olan ahkâmı vasıttadan aramaktır. Bir âlim-i şeriâtın va'zına nisbeten, bir tarikat şeyhinin va'zındaki olan halâvet ve eâzibiyet bu sırdan neş'et eder.⁸

“İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı henüz gelmedi mi? Sakın daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar; onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı; onlardan çoğu yoldan çıkmıştır.” (Hadid, 57: 16).

(8) Risale-i Nur Külliyyatı, c. 2, s. 2046.